

Öğretmen Eğitiminde Kişisel ve Duyuşsal Gelişimde Dramanın Önemi

The Importance of Drama in Personal and Affective Development in Teacher Education

Mehtap KARACİL¹

Makale Türü / Article Type: Derleme Makalesi / Review Article

Başvuru Tarihi / Application Date: 19.03.2024

Kabul Tarihi / Accepted Date: 28.06.2024

Atf İçin / To Cite This Article: Karacil, M. (2024). Öğretmen eğitiminde kişisel ve duyuşsal gelişimde dramanın önemi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (REFAD)*, 4(1), 40-57.

ÖZ: Bu çalışmanın amacı öğretmen eğitiminde kişisel ve duyuşsal gelişimde dramanın önemine yönelik inceleme yapmak ve mevcut durumu teorik çerçevede ele almaktır. Bu bağlamda çalışmanın yöntemi yorumsal ağırlıklı olan nitel araştırmalar çerçevesinde kurgulanan ve yürütülen bu çalışma literatür taraması şeklindedir. İncelenen araştırmalar içerik analizi ile kategorilendirilerek analiz edilmiştir. Veri analizi için dökümanter analiz (belge tarama, doküman inceleme) tekniği kullanılmıştır. Araştırmada kaynakların seçiminde; ilgili literatür doküman analizine uygun olarak, Google Scholer, Scopus h-index, Science Direct, Dergipark, YÖK veri tabanları taranarak, 2004-2024 yılları arasında yazılmış ve bilimsel hakemli dergilerde açık erişimli olarak yayımlanmış çalışmaları ele alınmıştır. Araştırmalar analiz edilirken çalışmaların yapıldığı yıllara, kullanılan anahtar kelimelere, hedeflere, kullandıkları yöntemlere, araştırma gruplarına, veri toplama araçlarına, veri analizlerine, inceledikleri konulara, sonuçlara ve araştırmacıların belirttikleri önerilere göre değerlendirilmiştir. Dramanın öğretmen eğitiminde kişisel ve duyuşsal gelişimde etkisi ile ilgili incelenen çalışmalar kategorilendirilmiş, kategoriler tartışılmıştır. Yapılan içerik analiz sonucunda konuyla ilgili yayınlarda hem disiplin hem de yöntem olarak kullanılan dramanın öğretmen eğitiminde bireyi bir bütün olarak yani bilişsel, duyuşsal ve devinissel açıdan geliştirdiği özellikle kişisel ve duyuşsal bakımdan bireyin kendini gerçekleştirmesine katkı sağladığı tespit edilmiştir. İncelenen çalışmalardan hareketle araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Kişisel gelişim, duyuşsal gelişim, öğretmen eğitimi, drama

ABSTRACT: The aim of this study is to examine the importance of drama in personal and sensory development in teacher education and to address the current situation theoretically. The method in this context is in the form of a literature review, which is designed and carried out within the framework of qualitative content with an emphasis on interpretation. The examined content was analyzed by categorizing it through analysis. Documentary analysis (document scanning, document review) technique was used for data analysis. Selection in research; In accordance with the relevant literature analysis, Google Scholar, Scopus h-index, Science Direct, Dergipark, YÖK databases were scanned and studies written between 2004-2024 and published open access in scientific peer-reviewed journals were discussed. While analyzing the research, the keywords used over the years, results, discounts, review of the research, data collection tools, data analysis, what was examined were evaluated according to the suggestions made by the people and the researchers. The studies examined regarding the effect of drama teacher training on personal and emotional development were categorized and the categories were discussed. As a result of the content analysis, it has been determined that drama, which is used as both a discipline and a method in the relevant publications, can contribute to the individual's self-realization, especially personally and emotionally, by

¹ Dr. Öğr. Üyesi / Bayburt Üniversitesi / Eğitim Fakültesi / mehtapkaracil@bayburt.edu.tr / ORCID 0000-0002-2765-5168 (Başlıca yazar)

improving the personality as a whole, that is, cognitively, affectively and psychologically, in teacher education. Suggestions were made for researchers who were examined and acted independently.

Keywords: Personal development, affective development, teacher training, drama

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze eğitim sistemlerindeki değişim, öğretmen yetiştirmeyi de değişime zorunlu kılmıştır. 21. yüzyılda, öğretmenlerin kişisel, duyuşsal ve mesleki gelişimi, çağdaş eğitimde aranan genel yeterlikler arasındadır. Bu yeterliklere sahip olan öğretmenler, toplumun gelişimi için önemli birer unsurdur. Yapılandırmacı çağdaş eğitim sistemine göre, öğretmenlerin yetiştirilmesinde bireyi merkeze alan, aktif öğrenmeyi teşvik eden uygulamalara ihtiyaç vardır. Bu uygulamalardan biri de drama olarak ön plana çıkar. Drama, bireyin gelişimini desteklemek için bağımsız bir disiplin ve çağdaş bir uygulamadır. Drama uygulamaları kişisel, duyuşsal ve bilişsel becerilerin gelişimine katkı sağlar. Bu nedenle, öğretmenlerin yetiştirilmesinde drama gibi uygulamaların kullanılması önemlidir.

Drama, Yunanca "Dran" kelimesinden türemiş olup yapmak, etmek, eylem anlamına gelir. Literatürde drama ile ilgili farklı tanımlar yer almaktadır. Adıgüzel (2013)'e göre drama grup içindeki bireylerin deneyimlerinden yola çıkarak bir amacı, fikri, duyguyu ve düşünceyi doğaçlama ve rol yapma teknikleriyle lider eşliğinde canlandırmadır. McCaslin (2006) dramayı, bireyin kabul etme, başkalarını anlama ve paylaşma gibi özelliklere yardımcı olarak önemli bir yöntem ve disiplin olarak tanımlanırken, Üstündağ (2010) ise dramayı, bireyin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel özelliklerini geliştirmede önemli bir yöntem ve duyuların eğitimi ile sanat eğitimi alanında yaşanan süreçleri ifade etme imkânlarıyla bir disiplin olarak tanımlanmıştır.

Hem bir disiplin hem bir yöntem olarak bireyin yaparak-yaşayarak öğrenmesine imkân sağlayan drama bireyin birçok becerisinin gelişimine katkı sağlar. Bu beceriler arasında öz güven gelişimi, hayal gücünün kullanımı, etkili iletişim becerileri, eleştirel düşünme, düşünme becerisi, yansıtıcı düşünme, kendini tanıma, duygularını ifade etme, grupla iş birliği, paylaşma ve empati kurma gibi bilişsel, duyuşsal ve devinişsel beceriler yer alır (Adıgüzel, 2013; Genç, 2004; McCaslin, 2006; Üstündağ, 2010).

1.1. Disiplin olarak Drama

Eğitim fakültelerinin yeniden yapılanma süreciyle birlikte, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda "İlköğretimde Drama" ve Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda "Okulöncesinde Drama" gibi dersler, lisans öğretmen yetiştirme programlarında zorunlu hale gelmiştir (Başçı ve Gündoğdu, 2011). Drama dersleri, hareket ve ritim, pandomim, canlandırma, karakter analizleri ve iletişimi içermektedir. Genel olarak, drama dersi, öğrencilere okulda veya okul dışında drama dersi öğretimiyle ilgili tüm uygulamaları kapsayan öğrenme deneyimleri düzenlemeyi amaçlar (McCaslin, 2006; Üstündağ, 2010).

YÖK tarafından belirlenen tanıma göre, drama dersi, 3 kredilik bir ders olup, haftada toplam dört saat olarak planlanmıştır. Bu ders kapsamında, öğretmen adaylarının eğitsel drama teriminin tanımı ve anlamı, benzer terimlerle (Psikodrama, drama, Drama-Oyun) farkları, çocuklarla drama uygulamalarının tarihçesi, eğitsel dramanın yapısı ve uygulanma aşamaları, yaş gruplarına ve uygulama alanlarına göre sınıflandırılması, eğitsel drama ortamı ve öğretmen nitelikleri, eğitsel dramada kullanılan özel teknikler, eğitsel dramanın değerlendirilmesi, uygulandığı alanın eğitim amaçlarına uygun eğitici drama örnekleri ve yeni örneklerin geliştirilmesi gibi konularda bilgi sahibi olmaları hedeflenmektedir.

1.2. Eğitim Yöntemi Olarak Drama

Ülkemizde yeni programa geçişle birlikte yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesi, eğitimde yeni yöntemlerin kullanılmasına olanak sağlamıştır. Bu yaklaşımla, öğrencilerin aktif katılımını sağlayarak yaparak yaşayarak öğrenmeyi destekleyen yöntemlerin önemi artmıştır. Bu yöntemlerden biri de drama olarak öne çıkmaktadır (Arslan & Özpınar, 2008; Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011; Güler & Kandemir, 2015). Eğitimde drama yöntemi, bireyin kişisel ve mesleki gelişimine katkı sağlayan önemli bir yöntemdir.

Drama uygulamalarında, bireyler kendi deneyimlerinden, değerlerinden ve toplumun yapısından faydalanarak sürece aktif olarak dahil olurlar. Bu durum, yapılandırmacı yaklaşımın yaparak yaşayarak öğrenme boyutuyla ilişkilidir. Özellikle bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarını merkeze alan, araştırma ve problem çözme becerilerini destekleyen, ilerlemeci eğitim akımına uygun bir yapılandırmacı yaklaşım olan drama, bireylerin becerilerini geliştirir (Aytaş, 2013). Drama etkinliklerine katılanlar, dil ve iletişim becerilerini, problem çözme yeteneklerini, öz güven, olumlu benlik duygusu, düşünme becerileri, empati kurma ve öz yeterliklerini geliştirme fırsatı bulurlar. Bu sayede, hayata dair deneyim kazanırlar (Epeçacan, 2012; Güven, 2009).

21. yüzyılda, öğretmenlerin sahip olması gereken niteliklerde değişiklikler yaşanmıştır. Yeni öğretmen yetiştirme programları, problem çözme, eleştirel düşünme, etkili iletişim, kültürel farklılıklara saygı, iş birliği içinde çalışma, öz saygı, öz benlik bilinci ve öz güven gibi becerileri geliştirmeyi hedeflemektedir (MEB, 2017). Öğretmen yetiştirme sürecinde drama uygulamaları, öğretmen adaylarının kişisel, duyuşsal ve mesleki gelişimlerine katkı sağlayarak, kendilerini gerçekleştirmelerine fırsat tanır (San, 2006).

Drama, hem bir yöntem hem de bir disiplin olarak, bireyin öz güven gelişimi, hayal etme yeteneği, etkili iletişim becerileri, eleştirel düşünme yetisi, düşünme becerisi, yansıtıcı düşünme, kendini tanıma, duygularını ifade etme, grupla iş birliği, paylaşma ve empati kurma gibi bilişsel, duyuşsal ve devinişsel becerilerinin gelişmesine yardımcı olur (Adıgüzel, 2013; Genç, 2004; McCaslin, 2006; Üstündağ, 2010). Drama uygulamalarının amacı ile öğretme yeterliklerinden kişisel, duyuşsal ve mesleki gelişimin amaçları birbiriyle uyumlu bir şekilde ilerler.

2. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı öğretmen eğitiminde kişisel ve duyuşsal gelişimde dramanın önemine yönelik inceleme yapmak ve mevcut durumu teorik çerçevede ele almaktır. Bu bağlamda çalışmanın yöntemi yorumsal ağırlıklı olan nitel araştırmalar çerçevesinde kurgulanan ve yürütülen bu çalışma literatür taraması şeklindedir. İncelenen araştırmalar içerik analizi ile kategorilendirilerek analiz edilmiştir. Veri analizi için dökümanter analiz (belge tarama, doküman inceleme) tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi (belge inceleme), konuyla ilgili yazılı ve/veya elektronik ortamda yer alan belgelerdeki bilgileri titizlikle ve sistematik olarak incelemek için kullanılan bir nitel araştırma tekniğidir. Karasar'a göre, doküman analizi, "eldeki kayıt ve belgelerin incelenmesiyle toplanan verilerin (kaynakların), çalışmanın amacına yönelik olarak; önce seçilmesi, tasnifi, okunması ve değerlendirilmesi aşamalarını kapsar. Araştırmada kaynakların seçiminde; ilgili literatür doküman analizine uygun olarak, Google Scholar, Scopus h-index, Science Direct, Dergipark, YÖK veri tabanları taranarak, 2004-2024 yılları arasında yazılmış ve bilimsel hakemli dergilerde açık erişimli olarak yayımlanmış çalışmaları ele alınmıştır.

2.1. Kişisel ve Duyuşsal Gelişimde Drama

Günümüz düzeni, geçmişe kıyasla daha hızlı, değişim odaklı, teknolojik, küresel ve rekabet odaklı bir yapıya sahiptir. Bu düzende, yeni bir birey modeli yaratılmakta ve bu model tek gerçek olarak konumlandırılmaktadır. Birey, geçmiş yıllara ve kuşaklara oranla daha eğitilmiş, donanımlı, çok yönlü, işlevsel, gelişime açık ve rekabetçi olma baskısı altındadır. Bireyin kişisel ve duyuşsal olarak kendini geliştirmesi, bu düzene uyum sağlamada önemlidir (Gürel & Özşenler, 2021). Kişisel gelişim, genellikle eğitim disiplini çerçevesinde öğrenme, bilgi ve beceri edinme, yeteneklerin geliştirilmesi, başarıya ulaşma süreci olarak görülürken, duyuşsal gelişimde kişinin kendini ve duygularını fark etmesi, ifade etmesi, kapasitelerini geliştirmesi, eksikliklerini gidermesi anlamına gelir (Edmunds & Richardson, 2009).

Kişisel ve duyuşsal gelişimde yeni düzene uyum sağlamada önemli olan drama, bireylerin, karar verme, eleştirel düşünce, iletişim becerileri, özgüven, empati becerilerini geliştirmektedir. Bireyin kendisini ve başkasını tanıması, empati kurma yeteneği geliştirme, kendi yeterliliğinin farkına varma ve eleştirel düşünme becerisi kazanma, iş birliği içinde çalışma yeteneği kazanma, öz güven kazanma, öz düzenleme, etkili iletişim becerileri geliştirme, hayal gücü ve karar verme becerilerini geliştirme, problem çözme becerilerini geliştirme, dramanın genel amaçlarındandır (Adıgüzel, 2013; Köksal, 2007; Üstündağ, 2010; San, 2006).

Öğretmenlere yönelik drama çalışmalarının yaygınlaşmasına önderlik eden Slade (1999), dramanın öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimlerinde önemli bir rol oynadığını savunmuştur (McCaslin, 2006). Aynı zamanda Kereks ve King (2010), drama uygulamalarının öğretmen yetiştirmede güçlü bir strateji olduğunu ve öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimlerini, üst düzey düşünme, eleştirel düşünme, düşünme becerilerinin gelişimini, iletişim becerilerini ve kendini gerçekleştirmelerini desteklediğini ifade etmişlerdir.

Alan yazına bakıldığında, drama uygulamalarının öz güven, iletişim becerileri, sosyal beceriler, empati, benlik saygısı, problem çözme ve duygusal zekayı geliştirdiğini gösteren çok sayıda çalışmaya rastlanabilir. Bu bağlamda ilgili literatür incelendiğinde; drama uygulamalarının, öz güven gelişimi ve akademik benlik gelişiminde (Antepli ve Ceylan, 2009; Morris, 2001; Pehlivan ve Aldemir 2001; PostonAnderson, 2008;) özsaygı gelişiminde (Altınova ve Adıgüzel 2012), duygusal zekâ gelişiminde (Güneysu ve Tekmen, 2009; Küçükkaragöz ve SelçioğluDemirsöz, 2007; Özdemir, 2003), kendini eleştirme, karar vermede (Saçlı, 2013), utangaçlık düzeylerinde azalmada, öğrencilerin tartışma, eleştirme, yargılama, bağımsız karar vermede (Durmuş, 2008; Genç, 2004), yönteminin iletişim becerilerini geliştirme (Namdar ve Çamadan, 2016; Mantione & Smead, a2003; Rances, 2005), kendini ifade etme, problem çözme, akademik başarı, eleştirel düşünce gelişimi, toplumsal ilişkilerin gelişimi (Bayraktar ve Okvuran, 2012; McNoughton, 2004; Saçlı, 2013; Üstündağ 2010), sosyal beceri gelişiminde (Aslan, Erbay ve Saygın, 2010; Ceylan ve Ömeroğlu, 2007; Çevik, 2006; Duatepe-Ubuz, 2004; Kara & Çam, 2007; Kaf-Hasırcı, Bulut & Saban, 2007; Namdar, A.O. & Camadan, F. 2016; Pehlivan-Aldemir, 2001; Pomerantz, 2003) iletişim becerileri gelişiminde (Akoğuz, 2002; Fenli, Acar & Sahin, 2009; Rances, 2005; Karateke, 2006; Wardrope 2002; Arslan. E. Erbay F, Saygın, 2010; Kılıç, 2012; Öztürk, 2006; Uşaklı, 2011; McNoughton, 2004), empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerinde (Gökçearsan Çifci ve Altınova, 2012) olumlu etkisinin olduğu görülmektedir.

Analizler sonucunda drama yönteminin öğretmen yeterliklerinden kişisel, duyuşsal ve mesleki gelişim üzerinde geleneksel yöntemlere göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Alanyazına bakıldığında; drama uygulamalarının, Tanrıverdi ve Apak (2013) çalışmalarında öğretmenlerin sahip olması gereken yeterliklerle hem öğretmen adayları hem de öğretim elemanları, öğretmenlerde bulunması gereken yeterliklerden en çok kişisel yeterliklere odaklanmışlar ve kişisel gelişimin birey için önemini vurgulamışlardır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin sahip olmaları gereken özellikler olarak iletişim becerisi, kendini gerçekleştirmiş birey, özgüven sahibi, düşünme, problem çözme, empati kurma gibi özellikler belirlenmiştir. Bu yeterlikleri kazandırmaya yönelik derslerin isimleri istendiğinde, drama, öğretmenlik uygulaması gibi uygulamalı derslerin isimlerini vurgulamışlardır.

2.2. Kişisel ve Duyuşsal Gelişime Etkileri

Türkiye'de yayımlanan kişisel gelişim temalı bilimsel makalelerin sayısının son yıllarda arttığı görülmektedir. Makaleler genellikle eğitim-öğretim teması altında yoğunlaşmıştır. Çalışmalarda kişisel gelişim, psikoloji, iletişim, örgütsel gelişim, dilbilim, din ve din psikolojisi gibi konular da sıkça işlenmektedir. Bu bağlamda çalışmalar incelendiğinde kendini gerçekleştirme, kişisel, duyuşsal ve sosyal gelişim makalelerin ana temalarını oluşturmaktadır (Gürel & Özşenler, 2021). Eğitim-öğretim sürecinde de drama uygulamalarının, kişisel ve duyuşsal gelişimde öz-güven, iletişim, öz-düzenleme, sosyal beceriler, duygu düzenleme, yaratıcı düşünme, problem çözme, empati, benlik saygısının

gelişimine katkı sağladığı görülmüştür (Dikici, Gündoğdu & Koç, 2003; Freeman, Sullivan & Fulton, 2003; Kara & Çam, 2007; Mantione & Smead, 2003; MEGEP, 2010; Rances, 2005; Turner vd. 2004).

2.2.1. Öz-güven

Son yıllarda araştırmalarda ön plana çıkan özgüven, bireylerin akademik ve sosyal kapasitesini etkileyen önemli bir psikolojik kavramdır (Akın, 2007). Feltz (1988) öz güveni, bireyin kendi yeteneklerine, kararlarına ve performansına güvenmesi olarak tanımlar. Bandura (1997), öz güveni, bireyin kendini değerli hissetme inancı olarak açıklar. Koç ve Gün (2000) ise öz güveni, bireyin karşılaştığı problemlerle baş edebilme yetisi olarak tanımlar.

Eğitim süreci ile istediğini başarabilen, değişen şartlara uyum sağlayabilen, araştıran bireylerin yetiştirilmesi hedeflenir. Bu bağlamda, öğretmenlerin öğrencilerin öz güvenini geliştirmede önemli bir rolü vardır. Ancak öğretmenlerin, öğrencilerinin öz güvenini geliştirebilmesi için öncelikle kendi öz güvenlerinin sağlam olması gerekir. Öğretmenlerin, mesleklerini icra edebilmeleri için belli yeterliklere sahip olmaları ve bunları kişisel ve mesleki yaşamlarına yansıtmaları gereklidir. Bu yeterliklerden biri de öz güven gelişimidir (Tschannan vd., 2001). Öz güven, öz sorumluluk ve öz farkındalık yeterliklerini oluşturur (Koç ve Gün, 2007; Yavuzer, 2002).

Drama, bireyin öz güven gelişimine katkı sağlar. Öz güveni yüksek bireyler, olaylara geniş bir perspektiften bakabilir ve kendilerini rahatlıkla ifade edebilirler. Bireylerin benlik algısı ve öz güven gelişiminde drama önemli bir rol oynar. Kendini ifade edemeyen bireyler, drama aracılığıyla hissettiklerini ifade edebilir ve öz güvenlerini artırabilirler. Öz güveni yüksek olan bireylerin iletişim becerileri genellikle yüksektir. Çünkü öz güven, iletişimde yeterlilik duygusuyla ilişkilendirilir (Köksal-Akyol, 2012; Lin, 2010). Yapılan çalışmalar analiz edildiğinde;

Paylan (2013) çalışmasında, drama uygulamalarının ilkokuldaki öğrencilerin öz güven gelişimine olan etkisini incelemiştir. Araştırmasında, nicel ve nitel araştırma desenlerini kullanmıştır. Sonuçlar, drama yönteminin ilkokul öğrencilerinin öz güven gelişimini anlamlı ve pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Ayrıca, araştırmacı, drama etkinliklerine katılan öğrencilerin derslere katılım isteği gösterdiklerini ve öz güvenli davranışlar sergilediklerini belirtmiştir.

Calp (2020) çalışmasında, drama yöntemini kullanarak gerçekleştirilen etkinliklerin özgür düşünme ve özgüvenin gelişimine destek olabilecek bir modeli deneyimlemek ve uygulamaların ardından katılımcıların bu iki değerle ilgili değişimlerini kendi izlenimleriyle belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu, Eğitim Fakültesi, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalında 3. sınıfta eğitim gören 23 öğretmen adayından oluşmaktadır. Bu çalışma kapsamında özgüven ve özgür düşünme değerleriyle ilgili üçer, toplamda 6 haftalık drama atölyesi hazırlanıp uygulanmıştır. Bulgular, özgüvenin “bilgi sahibi olma, kendini ayarlama, etkili iletişim, birey olma sorumluluğu, kendini keşfetme, girişimcilik ve duyguların kontrolü” kavramlarıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Özgür düşünme ise, “farklılıklara saygı, özgünlük, kalıp yargılardan kurtulma, sanatla ilgilenme ve zihinsel gelişim” ile ilişkili bulunmuştur. Araştırma dramının, özgür düşünme ve özgüven değerlerinin kazandırılmasında etkili bir yöntem olarak kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Drama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen etkinliklerin özgür düşünme ve özgüvenin gelişimine katkı sağlayabileceğini belirlemek için kapsamlı bir modelin deneyimlenmesi ve öğretmen adaylarının kendi deneyimlerine dayanarak değişimlerini değerlendirmeleri yer alıyor.

2.2.2. İletişim

Literatürde iletişimle ilgili pek çok tanım bulunmaktadır. Dökmen (2000), iletişimi, bireyin semboller kullanarak karşısındaki bireyi etkilemesi olarak ifade ediyor. Açıköz (2003) iletişimi, bilgi, düşünce ve değer ortaklığı yaratma olarak açıklarken, Cüceloğlu (2000) iletişimi, bireylerin karşılıklı duygu düşünce alışverişi olarak tanımlamıştır. İletişim hem bireysel hem de sosyal süreçtir. İletişim, insanların hayatlarında önemli bir kavramdır. İnsanlar, buldukları ortamda sağlıklı bir iletişim süreci oluşturarak etkili iletişim becerilerini kullanırlar. Bu beceriler, günlük hayatımızda ve ilişkilerimizde ihtiyaç duyduğumuz ve kullandığımız becerilerin bir uzantısıdır (Çiftçi, 2013).

İletişim becerileri, insanların diğer insanlarla ilişkilerinde kendini ifade etme, soru sorma, dinleme, konuşma, arkadaşlık kurma, hakkını savunma, başkalarının hakkına saygı duyma gibi becerileri içerir. Bu beceriler, bireylerin sahip olması gereken ve geliştirebilecekleri becerilerdir (Dowd ve Teirney, 2005; Lavasani ve Afzoli, 2011). Drama, iletişim becerilerinin gelişiminde etkili bir uygulamadır (Bell, 2008).

İletişim tüm bireyler için önemli olduğu gibi drama süreçlerinin de önemli bir parçasıdır. Drama uygulamaları ile bireyler, etkili iletişim becerileri kazanır ve geliştirirler. Drama çalışmalarında bireyler, çeşitli amaçlar için hem kendileriyle hem de grup üyeleriyle iletişim kurarlar (Adıgüzel, 2013). Drama ve iletişim becerilerine bakıldığında, bireyler aktif bir rol oynarlar. Jest ve mimikleri, ses tonu ve vurgulama gibi unsurları etkili bir şekilde kullanırlar. Drama, bireylerin duygularını ve düşüncelerini etkili bir şekilde iletmelerine yardımcı olur (Tuğrul, 2003). Yapılan çalışmalar analiz edildiğinde;

Çiftçi ve Altınova (2017) çalışmalarında, dramanın sosyal hizmet öğrencilerinin iletişim becerilerine etkisini incelemiştir. Araştırma, 1. sınıf öğrencileri arasından seçilen 58 denekle yürütülmüş ve öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Deney grubuna araştırmacılar tarafından geliştirilen 12 oturumluk iletişim becerileri geliştirme programı uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, deney grubundaki öğrencilerin öntest-sontest puanları arasında son-test puanlarının anlamlı bir şekilde arttığı görülmüştür; ancak kontrol grubunda herhangi bir değişim gözlenmemiştir. Bu çalışmada dramanın sosyal hizmet öğrencilerinin iletişim becerilerine etkisini değerlendirmek için deneysel bir desen kullanılması ve bu desenin öntest-sontest kontrol gruplu olması dikkat çekiyor. Çalışmanın nicel verilere dayanarak yapılmış olması araştırma için önemli bir güçlü yan olarak gösterilebilir.

Şimşek (2014), öğretmen adaylarında sosyal becerilere olan etkisini incelediği çalışmasında nicel ve nitel yöntemleri bir arada kullanmıştır. Araştırma sonuçları, drama uygulamalarının öğretmen adaylarının sosyal becerilerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının sosyal becerilerine drama uygulamalarının etkisini değerlendirmek için hem nicel hem de nitel yöntemlerin bir arada kullanılması ve elde edilen sonuçların anlamlı ve pozitif bir etki olduğunu göstermesi çalışmanın güçlü yönleri arasındadır.

Kılıç (2012) çalışmasında, ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin iletişim becerilerine drama uygulamalarının etkisini araştırmıştır. Nicel araştırmaların bulgularına göre, drama yönteminin öğretmenlerin iletişim becerilerini geliştirmede anlamlı ve olumlu bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Bu etki bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarıyla değerlendirilmiştir. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin iletişim becerilerine drama uygulamalarının etkisi üzerine yapılan kapsamlı bir araştırmanın olması ve nicel verilere dayanarak drama yönteminin iletişim becerilerini olumlu yönde etkilediğinin belirlenmesi yer alıyor. Bu etkinin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarıyla değerlendirilmesi de araştırmanın önemli bir yönü olabilir.

2.2.3. Öz-Düzenleme

Öz-düzenleme, bireyin başkalarına veya bulunduğu ortama bağımlı olmadan öğrenme süreci üzerinde tam bir hakimiyet kurması anlamına gelir. Bu yaklaşım, bireyin sorumluluk bilincinin gelişmesine, hayatını kontrol edebilmesine, bağımsız kalabilmesine, başarılı olmasına ve kendini gerçekleştirebilmesine temel teşkil eder. Öz düzenleme, bireyin düşünerek, bilinçli ve farkında olarak davranabilmesi için gerekli olan becerileri içerir. Yapılan çalışmalar analiz edildiğinde;

Kara ve Çam (2007) çalışmalarında, dramanın öğretmen adaylarının sosyal beceri gelişimine etkisini araştırmıştır. Nicel araştırma sonucunda, drama yönteminin öğretmen adaylarının ilişki kurma, grupla işbirliği yapma ve öz düzenleme gibi sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Drama yönteminin öğretmen adaylarının sosyal becerileri üzerinde olumlu etkilerinin açık bir şekilde ortaya konmuş olması ve nicel araştırma kullanılarak elde edilen verilerin bilimsel olarak değerlendirilmiş olması çalışmanın önemini gösterir. Bu çalışmanın sonuçları, dramanın eğitim sürecinde sosyal beceri gelişimine katkı sağlayabileceğine dair önemli bir kanıt sunmaktadır.

Hamurcu (2008) çalışmasında, sınıf öğretmen adaylarının fen öğretiminde drama yönteminin öz yeterlik algılarına etkisini araştırmıştır. Yapılan araştırmada, nicel ve nitel yöntemlerin kullanılmasıyla elde edilen verilere dayanarak, drama yönteminin sınıf öğretmen adaylarının fen öğretimi öz yeterlik algılarını anlamlı ve olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Nitel araştırma analizi sırasında, öğretmen adaylarının drama uygulamalarının kişisel gelişimlerine katkı sağlayacağını ifade ettikleri belirlenmiştir. Nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanılmasıyla elde edilen verilere dayanarak yapılan değerlendirmenin kapsamlı olması çalışmanın önemini gösterir. Drama yönteminin öğretmen adaylarının fen öğretimi öz yeterlik algıları üzerinde olumlu etkilerinin ortaya konmuş olması da önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, öğretmen adaylarının drama uygulamalarının kişisel gelişimlere katkı sağlaması bu çalışmanın güçlü yönleri arasındadır.

Sedef (2012) çalışmasında, ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin bilimsel süreç becerileri ve öz düzenlemelerine drama uygulamalarının etkisini araştırmıştır. Çalışma, 32 öğrenciyle gerçekleştirilmiş ve deneysel araştırma modellerinden öntest-sontest kontrol gruplu deneme modeli kullanılmıştır. Drama yöntemini içeren etkinliklerin kullanıldığı deney grubunda, öğrencilerin bilimsel süreç becerileri ve öz düzenlemelerinin kontrol grubundaki öğrencilere göre olumlu yönde arttığı belirlenmiştir.

Lee, Cawthon ve Dowson (2013) öğretmenlerle yaptıkları çalışmada, drama programının öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemedeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonuçları, drama programının öğretmenlerin mesleki gelişimlerinde ilerleme kaydetmelerine, amaçlarına ulaşma ve karşılaştıkları problemleri çözme konusunda yardımcı olduğunu ve bireylerin öz yeterlik algılarını artırdığını belirtmiştir. Araştırmanın öğretmenlerle yapılmış olması ve drama programının öğretmenlerin mesleki gelişimlerine olumlu etkileri olduğunu ortaya koyması bireylerin öz yeterlik algılarını artırma konusunda drama programının etkili olduğunu göstermektedir.

Arabacı (2019) çalışmasında, Karaman ilindeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 48 ile 72 ay arası çocukların öz düzenleme becerilerini incelemektedir. Araştırma, var olan durumu ortaya çıkarmak için tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiş ve örneklem olarak 180 çocuğa uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, Karaman ilindeki 48 ile 72 ay arası okul öncesi öğrencilerinin "Dikkat/Dürtü Kontrolü" alt boyutunda öz düzenleme becerilerinde daha başarılı oldukları tespit edilmiştir. Okul öncesi öğrencilerinin öz düzenleme puanları, yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin öz düzenleme puanları ile babalarının yaşları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş, özellikle de babalarının yaşının 36-40 aralığında olduğu öğrencilerin en yüksek sıra ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir. Karaman ilindeki 48 ile 72 ay arası çocukların Hazzı Erteleme alt boyutunda dört performans değerlendirmesinde uygulama ortalamalarının, hedeflenen değer aralıkları içinde olduğu gözlemlenmiştir.

2.2.4. Sosyal Beceriler

Sosyal beceri, bireyin diğer insanlarla ilişkilerinde gözlemlenebilen ve öğrenilebilen davranışlarını kapsar (Erbay, 2008). Bu beceriler, bireylerin sağlıklı iletişim kurmalarını, duygu ve haklara saygı göstermelerini, istekleri reddetmelerini, iş birliği yapmalarını veya yardım istemelerini sağlar (Özyürek ve Ceylan, 2014). Yapılan çalışmalar analiz edildiğinde;

Yaya (2000), çalışmasında drama yönteminin ilköğretim öğrencilerinin sosyal becerilerini geliştirdiğini göstermiştir. Araştırmada, drama uygulamalarının öğrencilerin sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu çalışmanın güçlü yönleri arasında, drama yönteminin ilköğretim öğrencilerinin sosyal becerilerini geliştirmesine dair sağlam bir kanı sunması ve bu sonucun araştırma verileriyle desteklenmiş olması bulunabilir. Araştırmanın belirli bir yöntemi kullanarak sosyal becerilerin etkilerini değerlendirmesi, sonuçların net ve ölçülebilir olmasını sağlamış olabilir.

Aslan (2008), altı yaş çocuklar ile "Drama Temelli Sosyal Beceri Eğitimi" üzerine bir çalışma yürütmüştür. Araştırmada, deney ve kontrol grupları arasında ön-test puanlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak, drama temelli eğitim sonrasında, deney grubundaki çocukların iş birliği ve sosyal ilişkilerde olumlu bir gelişme gösterdiği belirlenmiştir. Bu çalışmanın güçlü yönleri arasında,

drama temelli sosyal beceri eğitiminin altı yaş çocuklarının sosyal ilişkileri ve iş birliği davranışları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu göstermesi ve bu bulgunun araştırma verileriyle desteklenmiş olması yer alabilir. Deney ve kontrol grupları arasında ön-test puanlarında anlamlı bir fark bulunmaması, başlangıçta gruplar arasında denge sağlandığını gösterir, bu da sonuçların daha güvenilir olmasına katkı sağlayabilir.

Şimşek (2013) çalışmasında, drama çalışmalarının öğretmen adaylarının sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediğini bulmuştur. Araştırmada, drama uygulamalarının öğretmen adaylarının sosyal becerilerini geliştirmede etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın güçlü yönleri arasında, drama çalışmalarının öğretmen adaylarının sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediğine dair sağlam bir kanı sunması ve bu bulgunun araştırma verileriyle desteklenmiş olması bulunabilir. Drama uygulamalarının öğretmen adaylarının sosyal becerilerini geliştirmede etkili olduğunun tespit edilmesi, eğitimde drama yönteminin önemini vurgulamak açısından önemlidir.

Tanrıseven ve Aykaç (2013) çalışmalarında, drama uygulamalarının üniversite öğrencilerinin kişisel ve mesleki yaşamlarına katkısını incelemiştir. Araştırmada, drama çalışmalarının bireylerin kendini ifade etme, iletişim kurma, grupla uyum sağlama ve empati kurma becerilerini geliştirdiği belirlenmiş, drama uygulamalarının bireylerin zaman yönetimi ve sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Bu çalışmanın güçlü yönleri arasında drama uygulamalarının üniversite öğrencilerinin kişisel ve mesleki yaşamlarına katkıları üzerine değerli bir araştırma sunması ve drama çalışmalarının bireylerin çeşitli becerilerini geliştirdiğini sağlam bir şekilde ortaya koymasıdır.

2.2.5. Duygu Düzenleme

Değişen dünya ile birlikte eğitim ve öğretim alanlarında da köklü değişiklikler yaşanmaktadır. Artık okullarda, sadece temel okuryazarlık becerileri değil, aynı zamanda duygu düzenleme gibi farklı yaşam becerileri de önem kazanmaktadır. Denham ve Burton (2003) tarafından da vurgulandığı gibi, duygu düzenleme becerisi, öğrencilerin çevreleriyle kurduğu etkileşimin merkezindedir.

Öğrencilerin duygusal zekalarını geliştirmesi, problemleri çözme yeteneklerini artırabilir. Bu nedenle, eğitim sürecinde öğrencilere duygularını fark etme, değerlendirme ve kontrol etme becerilerinin kazandırılması önemlidir. Öğrencilerin okul yıllarında duygu düzenleme becerilerini geliştirmesi, ilerleyen yaşamlarında olumlu etkiler doğurabilir. Drama uygulamaları, öğrencilere tüm duygularını kullanmayı öğretir ve iletişim becerilerini geliştirir. Böylece, öğretmen adaylarının iletişim becerileri daha da gelişir (Üstündağ, 2010). Yapılan çalışmalar analiz edildiğinde;

Wright'ın (2006) çalışmasında, drama yönteminin üniversite öğrencilerinin kişilik ve sosyal gelişimini olumlu yönde etkilediğini bulmuştur. Çalışmanın güçlü yönleri arasında, bu yöntemin öğrencilerin gelişimine olumlu katkı sağladığını ortaya koyması ve bu alandaki araştırmalara önemli bir katkı yapması bulunmaktadır.

Küçükkaragöz ve Demirsöz (2007) çalışmalarında, ilköğretimde drama derslerinin sınıf öğretmenliği son sınıf öğrencilerinin duygusal zekâ düzeylerine etkisini incelemiş ve drama uygulamalarının duygusal zeka üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmanın güçlü yönleri arasında drama derslerinin duygusal zekâ üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabileceğini göstermesi ve ilköğretim düzeyindeki bu alandaki araştırmalara önemli bir katkı yapması bulunmaktadır.

Güneysu ve Tekmen'in (2009) çalışmalarında, drama yönteminin öğretmen adaylarının duygusal zekâ gelişimine olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmanın güçlü yönleri arasında drama yönteminin öğretmen adaylarının duygusal zekâ üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermesi ve bu alanda yapılan araştırmalara değerli bir katkı sunması bulunmaktadır.

İlgaz (2014) çalışmasında, drama uygulamalarının çocukların duygu durumu kavramlarını öğrenmelerine katkı sağladığını bulmuştur. Bu çalışmanın güçlü yönleri arasında drama uygulamalarının duygusal öğrenmeye olan olumlu etkisini göstermesi ve bu alanda yapılan araştırmalara değerli bir katkı sağlaması bulunmaktadır.

Altıntaş'ın (2024) çalışması, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin duygu düzenleme becerilerini öğrenme-öğretme sürecinde nasıl kazandıkları hakkındaki görüşlerini araştırmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olan olgu bilim deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen 53 öğretmenden oluşmuştur. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu çalışmanın güçlü yönleri arasında nitel araştırma yöntemi olan olgu bilim deseninin kullanılmasıdır. Bu desen, katılımcıların deneyimlerini ve görüşlerini derinlemesine anlamak için uygun bir yaklaşımdır. Ayrıca, araştırmanın katılımcı sayısının belirli bir odak üzerine yoğunlaşmasına olanak tanıyan amaçlı örnekleme yöntemi, derinlemesine analiz için elverişli bir ortam sağlamıştır.

2.2.6. Yaratıcı Düşünme

Düşünce, araştıran, keşfeden, yenilik arayan veya mevcut sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün fikirlerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimidir. Bilgi çağında, düşünceyi geliştirmek ve yaşatmak önemlidir; çünkü bilgi üretim ortamlarında hayat bulur. Düşünme süreci özgür, hareketli ve üretkendir. Çeşitli bakış açılarıyla bakmak ve farklı çözüm yolları bulmak gerekir. Yapılan çalışmalar analiz edildiğinde;

Kıncal ve ekibinin (2014) çalışmalarında, coğrafya dersinde gerçekleştirilen düşünme etkinliklerinin ve bilişim teknolojileri destekli düşünme etkinliklerinin öğrencilerin düşünme yeteneklerine ve akademik başarılarına etkisini incelemiştir. Araştırmanın katılımcıları lise 11. sınıf öğrencileridir. Sonuçlar, düşünme etkinliklerinin ve bilişim teknolojileri destekli düşünme etkinliklerinin öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirdiğini ve akademik başarılarını artırdığını göstermektedir. Uygulanan düşünme etkinliklerinin, bilişim teknolojileri destekli etkinliklere kıyasla öğrencilerin düşünme becerilerini daha fazla geliştirdiği ve akademik başarılarını daha fazla artırdığı bulunmuştur. Katılımcı sayısının belirli bir örneklem büyüklüğüne sahip olması, sonuçların daha güvenilir olmasını sağlayabilir. Hem düşünme etkinlikleri hem de bilişim teknolojileri destekli etkinliklerin değerlendirilmesi, bu iki farklı öğretim yaklaşımının karşılaştırılmasına olanak tanır. Öğrencilerin düşünme becerileri ve akademik başarıları gibi önemli alanlarda yapılan değerlendirmeler, ders içi etkinliklerin etkisini belirlemeye yardımcı olur.

2.2.7. Problem Çözme

Problem çözme becerisi, kişinin çözüm için gerekli bilgileri kazanıp kullanıma hazır hale getirerek bir sorunu çözebilme düzeyidir. Ayrıca, öğrencilerin problem çözme eğitimine daha fazla önem verilmesi gerektiği önerilmektedir (Karabulutlu vd., 2011). Yapılan çalışmalar analiz edildiğinde;

Saçlı'nın (2013) "Drama yönteminin beden eğitimi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerine etkisi" adlı çalışmasının güçlü yönleri arasında, drama yönteminin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerini olumlu yönde etkilediğinin tespit edilmesi ve öğretmen adaylarının karar verme, mantığı kullanma ve problemlere farklı çözüm önerileri sunma yeteneklerinin geliştirilmesinin vurgulanması yer almaktadır.

Aslan, Erbay ve Saygın'ın (2010) çalışması, drama yönteminin çocuk gelişimi ve eğitimi öğretmen adaylarının iletişim becerileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma, drama yönteminin öğretmen adaylarının iletişim becerileri üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, drama yönteminin öğretmen adaylarının empati kurma, özgüven ve problem çözme becerilerini olumlu yönde geliştirdiği bulunmuştur.

Çayır ve Gökbulut'un (2015) çalışması, drama uygulamalarının sınıf öğretmen adaylarının öğretmen yeterliklerine ve kişisel gelişimine etkisini incelemiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada, görüşmeler ve günlüklerden elde edilen veriler iki temada birleştirilmiştir: birincisi öğretmenlik mesleğine yönelik tutum, diğeri ise öğretmenin kişisel özellikleri. Bulgular, drama uygulamalarının öğretmen adaylarının mesleğe duygusal olarak daha yaklaşımlarını, göreve başlamadan önce karşılaştıkları sorunları canlandırarak hissetmelerini ve problem çözme becerilerini geliştirmelerini sağladığını ortaya koymuştur.

Altuntaş ve Altınova (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışma, yaratıcı drama temelli bir sosyal sorun çözme eğitimi programının üniversite öğrencilerinin sosyal sorun çözme becerileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma, tek grup öntest-son test modeline dayanarak yürütülmüş ve deney grubunda 28 öğrenciye yer verilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla sosyodemografik bilgi formu kullanılmıştır. Sosyal Sorun Çözme Envanteri, çalışmanın her iki aşamasında da değerlendirme aracı olarak kullanılmıştır. Yapılan değerlendirmelerde, yaratıcı drama eğitimi öncesi ve sonrası puanlar arasında anlamlı bir artış tespit edilmiştir, bu da yaratıcı drama etkinliklerinin üniversite öğrencilerinin sosyal sorun çözme becerilerini geliştirmede etkili olduğunu göstermektedir. Bulgular, sosyal problem çözme becerisi eğitim programlarının özellikle okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde uygulanmasının önemini vurgulamaktadır. Bu çalışmanın güçlü yanlarından biri, yaratıcı drama temelli sosyal sorun çözme eğitimi programının etkisini değerlendirmek için dikkatlice planlanmış bir metodoloji kullanmasıdır. Tek grup öntest-son test modeli, programın etkisini değerlendirmek için uygun bir yaklaşımdır. Ayrıca, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek için sosyodemografik bilgi formunun kullanılması, çalışmanın içsel ve dışsal geçerliliğini artırmıştır.

2.2.8. Empati

Empati, insanın kendisini bir başka insanın yerine koyarak karşısındakinin duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlaması ve anlamlandırması süreci olarak tanımlanabilir (Dökmen, 2005). Başka bir tanıma göre, empati olayları karşı tarafın bakış açısından görebilme, onun duygularını kullanabilme, onun hissettiklerini hissedebilme ve onunla aynı şekilde düşünmeye çalışma yeteneği olarak ifade edilebilir (Hogan, 2012). Empati, kendimizi başkasının yerine koyarak onun bakış açısından dünyayı, olayları ve insanları görmek ve karşımızdakinin hissettiklerini anlamaya çalışmak, onun gibi düşünmeye çabalamak ve belirli bir süre onun ayakkabılarıyla yürümek olarak da tanımlanabilir. Empati becerisinin kazanılmasında rol oynama önemli bir teknik olarak kabul edilir. Bu bağlamda, drama yönteminin rol oynama ve doğaçlama gibi teknikleri, empati becerisinin geliştirilmesine etkili olabilir. Drama yönteminin genel amaçları arasında başkalarını anlama ve onların duygularını hissetme yeteneğini geliştirme, yani empati kurma bulunmaktadır (Üstündağ, 2010). Bu benzerlik, empati eğitiminde drama yönteminin kullanılmasını mümkün kılar. Yapılan çalışmalar analiz edildiğinde;

Yılmaz ve Ceylan (2020) tarafından yapılan çalışmada, Sosyal Bilgiler derslerinde drama yöntemi ile öğretimin ortaokul öğrencilerinin; sosyal beceri, empatik beceri ve akademik başarı düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırmada "Solomon dört gruplu araştırma modeli" kullanılmış ve çalışma grubu 127 yedinci sınıf öğrencisinden oluşmuştur. Drama yöntemi deney gruplarında, geleneksel öğretim yöntemi ise kontrol gruplarında uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Empatik Beceri Ölçeği B Formu, Sosyal Beceri Ölçeği ve Akademik Başarı Testi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; drama yöntemiyle işlenen sosyal bilgiler dersinin, geleneksel öğretim yöntemiyle işlenen derse göre sosyal beceri, empatik beceri ve akademik başarıyı arttırmada daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmanın güçlü yönleri arasında drama yöntemiyle elde edilen sonuçların net ve belirgin olması, araştırmanın sistematik bir şekilde yapılmış olması ve farklı ölçme araçlarının kullanılması olarak sıralanabilir.

2.2.9. Benlik Saygısı

Benlik kavramı, bireyin kendi kişiliğine ilişkin değerlendirmeleri ve kendi kendini görüş tarzı olarak da adlandırılabilir. Kişilik gelişiminde önemli bir yer tutan benlik, bireyin kendi özelliklerine, yeteneklerine, istek ve ideallerine, değer yargılarına ilişkin düşünceleri içermektedir (Gizir & Baran, 2003). Benlik kavramı, bir insanın kendisini ve çevresini algılayış biçimi olup, genel tutum ve davranışlarını büyük ölçüde etkiler. Bireylerin benlik saygısı düzeyi arttıkça, problem odaklı başa çıkma davranışları (Hamarta, Arslan, Saygın & Özyeşil, 2009) ile stres içeren durumlarla baş etme becerilerinin de arttığını (Parmaksız & Avşaroğlu, 2012) ortaya koyan araştırmalar mevcuttur. Bu özellikler, yüksek benlik saygısına sahip bireylerin güçlükler karşısında kolayca pes etmemesini ve yeniden deneme gücünü kendinde bulmasını sağlamaktadır. Yapılan çalışmalar analiz edildiğinde;

Antepli & Ceylan (2009) tarafından yapılan araştırmada, drama dersinin çocuk gelişimi öğretmenliği 2. sınıf öğretmen adaylarının benlik algısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Nicel araştırma sonuçlarına göre, drama dersinin öğretmen adaylarının benlik algısı üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın güçlü yönleri arasında belirtilen etkinin nicel verilerle desteklenmiş olması ve spesifik bir öğrenci grubu üzerinde yapılmış olmasıdır.

Akdemir (2020) tarafından yapılan çalışmada, öğrenme-öğretme sürecinde drama yönteminin kullanılmasının öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum ve mesleki benlik algısı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada, karma yöntem araştırmalarından yararlanılarak sıralı açıklayıcı tasarım kullanılmıştır. Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı'nda öğrenim gören ve duyuşsal eğitim dersini alan 36 öğretmen adayı çalışmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırma süreci, drama yöntemi kullanılarak planlanmış ve uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, drama ile işlenen duyuşsal eğitim dersinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ve mesleki benlik saygısı üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmanın güçlü yönü karma yöntem kullanılması ve öğretmen adaylarının duyuşsal gelişimine odaklanmasıdır.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Ülkemizde ve yurt dışında, drama uygulamalarıyla ilgili birçok araştırma mevcuttur. Ancak, bu çalışmaların çoğunluğu genellikle okul öncesi ve ilköğretim öğrencilerini hedef olarak yapılmıştır. Öğretmen ve öğretmen adayları ile ilgili yapılan çalışmalar az olmakla beraber yapılan çalışmaların dramanın sosyal beceri gelişimine daha fazla odaklandığı görülmektedir. Türkiye'deki eğitim fakültelerinde drama yönteminin, Millî Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği genel öğretmen yeterlikleri açısından değerlendirilmesine yönelik çalışmalarda kişisel ve duyuşsal yeterlikle ilgili çalışmaların yetersiz olduğu dikkat çekmektedir. Bu nedenle, yapılan bu çalışmanın, literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmalar analiz edildiğinde araştırmalardan elde edilen bulgular hem disiplin hem de uygulamalı yöntem olan dramanın öğrencilerin kişisel, duyuşsal ve mesleki gelişiminde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu nedenle, lisans öğretmen yetiştirme programlarında yer alan dersler ve içerikler, öğretmen adaylarının kazanması gereken yeterliklere ve ihtiyaçlarına göre düzenlenerek, bu yeterliklerin uygulamalı yöntemlerle işlenmesi ve derslerin uygulamalarla desteklenmesi, öğretmenlerin kişisel ve duyuşsal gelişimine önemli katkılar sağlayabilir.

Ülkemizde ve dünyada yapılan araştırmalar, drama uygulamalarının eğitimde hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel becerilerinin gelişiminde etkili bir uygulama olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, drama, örgün eğitimin tüm kademelerinde, okul öncesi eğitimden lisansüstü eğitime kadar kullanılması gereken önemli bir araçtır. Ancak öğretmen adaylarıyla yapılan çalışmalar, bu yöntemin yeterince kullanılmadığını ve anlaşılmadığını göstermektedir. Öğretmen adaylarında bulunması gereken kişisel ve mesleki özelliklerden olan öz güven, iletişim ve mesleki yeterlik becerilerinin önemi göz ardı edilmemelidir. Eğitim Fakültelerindeki ders programları yeniden gözden geçirilerek kişisel ve mesleki yeterlikleri geliştirecek, drama gibi uygulamalı dersler programa dahil edilmelidir.

Öğretmen yetiştirme programlarında uygulamalı derslere ağırlık verilmesi, öğretmen adaylarının yaparak yaşayarak öğrenmesini ve derslere aktif katılımını sağlar. Dolayısıyla hem disiplin hem de uygulamalı yöntem olan drama, öğretmen yetiştirme sürecinde mesleğe yönelik her derste kullanılmalıdır. Ancak eğitim fakültelerindeki tüm programlarda genellikle bu alana yeterli yer verilmemektedir veya seçmeli ders olarak verilmektedir. Öğretmen adaylarında bulunması gereken kişisel, duyuşsal ve mesleki özelliklerin önemi öğretmen eğitiminde göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, Eğitim Fakültelerindeki ders programları yeniden gözden geçirilerek kişisel ve duyuşsal becerileri

geliştirecek, drama gibi uygulamalı dersler tüm öğretmenlik programlarına dahil edilmeli ve alanında uzman kişiler tarafından dersler yürütülmelidir.

Gelecekte benzer çalışmaların daha büyük ve çeşitli örneklerle gerçekleştirilmesi, farklı araştırma yöntemlerinin kullanılması ve alternatif faktörlerin (örneğin, diğer mesleki gelişim programları veya destekleyici eğitimler) drama programlarının etkilerini karşılaştırmak için dikkate alınması önerilebilir. Bu, drama uygulamalarının eğitimdeki rolünün daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına ve daha etkili bir şekilde kullanılmasına katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, K. (2003). *Etkili Öğrenme ve Öğretme*. (5. Baskı). İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Adıgüzel, H. Ö. (2013). *Eğitimde Yaratıcı Drama*. (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akdemir, H. (2020). Drama yönteminin öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ve mesleki benlik saygı düzeylerine etkisi. *Drama Dergisi*, 15(1), 113-130.
- Akın, A. (2007). Öz güven ölçeği'nin geliştirilmesi ve psikometrik özellikleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 167-176.
- Akoğuz, M. (2002). İletişim becerilerinin geliştirilmesinde yaratıcı dramanın etkisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü. (Yüksek Lisans Tezi).
- Altınova, H.H., & Adıgüzel, Ö. (2012). Yaratıcı drama yönteminin kadınların özsaygı düzeyine etkililiği. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 145-164.
- Altıntaş, H. (2024). Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin duygu düzenleme becerilerini geliştirmek için kullandıkları stratejiler konudaki görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 85-102.
- Altıntaş, O., & Altınova, H. H. (2015). Drama yönteminin üniversite öğrencilerinin sosyal sorun çözüme becerilerine etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 10(4).
- Antepli, S., & Ceylan, Ş. (2009). Yaratıcı drama dersinin üniversite öğrencilerinin benlik algısı üzerinde etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 4(8).
- Arabacı, F. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-72 ay arası çocukların özdüzenleme becerilerinin incelenmesi: Karaman ili örneği (Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi, Turkey).
- Arslan, S., & Özpınar, İ. (2008). Öğretmen nitelikleri: İlköğretim programlarının beklentileri ve eğitim fakültelerinin kazandırdıkları. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2(1), 38-63.
- Arslan, E., Erbay, F., & Saygın, Y. (2010). Yaratıcı drama ile bütünleştirilmiş iletişim becerileri eğitiminin çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü öğrencilerinin iletişim becerilerine etkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 1-8.
- Aytaş, G. (2013). Eğitim öğretimde alternatif bir yöntem: Yaratıcı drama. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), Nisan 2013.
- Başçı, Z., & Gündoğdu, G. (2011). Öğretmen adaylarının drama dersine ilişkin tutumları ve görüşleri: Atatürk Üniversitesi örneği. *İlköğretim Online*, 10(2), 454-467.
- Bayraktar, A., & Okvuran, A. (2012). Improving students' writing through creative drama. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 51, 662-665.
- Calp, Ş. (2020). Özgür düşünme ve özgüven: Drama yöntemiyle kazandırılabilir mi? *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(2), 1026-1043. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.702942>
- Ceylan, Ğ., & Ömeroğlu, E. (2007). Okulöncesinde drama dersinin üniversite öğrencilerine katkısının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1, (3-4), 57-77. Ankara.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çayır, A. N., & Gökbulut, Ö. Ö. (2015). Yaratıcı drama yöntemi ile öğretmen yeterliklerinden kişisel gelişim üzerine nitel bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), Ağustos 2015.
- Çelen, F. K., Çelik, A., & Seferoğlu, S. S. (2011). Türk eğitim sistemi ve PISA sonuçları. *XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildiri Kitabı*, 102. Çevrim içi: <http://ab.org.tr/ab11/bildiri/> (Erişim tarihi: 14 Haziran 2012).
- Çevik, H. (2006). Çocuklara yabancı dil öğretiminde drama tekniğinin kullanımı. Adana: Çukurova Üniversitesi. (Yüksek Lisans Tezi).
- Çiftçi, H. D. (2013). *İletişim becerileri*. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.

- Denham, S. A., & Burton, R. (2003). *Social and emotional prevention and intervention programming for preschoolers*. New York: Kluwer Academic/Plenum.
- Dikici, H., Koç, M., & Gündoğdu, R. (2003). Yaratıcı dramanın problem çözme becerilerine etkisi. *VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, 9-11 Temmuz, Malatya.
- Dowd, T., & Teirney, J. (2005). *Teaching social skills to youth (Second Edition)*. Boys Town Press: Nebraska.
- Dökmen, Ü. (2000). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2005). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duatepe, A., & Ubuz, B. (2004). Drama temelli geometri ders planlarının geliştirilmesi ve uygulanması. *Sabancı Üniversitesi Eğitimde İyi Örnekler Konferansı*, 17-18 Ocak, Sabancı Üniversitesi, İstanbul.
- Durmuş, E. (2008). Yaratıcı drama ile bütünleştirilmiş grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeyine etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 93-114.
- Edmunds, R., & Richardson, J. T. (2009). Conceptions of learning, approaches to studying and personal development in UK higher education. *British Journal of Educational Psychology*, 79, 295-309.
- Epçaçan, C. (2012). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin yaratıcı drama yönteminin etkililiğine ilişkin görüşleri. *Ekev Akademi Dergisi*, 16(52), 281-298.
- Erbay, E. (2008). Okul öncesi eğitim alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilere sahip olma düzeyleri. (Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Fenli, A., Acar, V., & Şahin, H. (2009). Drama dersinin iletişim becerilerine katkısı. 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresinden sunulan sözlü bildiri, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Freeman, G. D., Sullivan, K., & Fulton, C. R. (2003). Effects of creative drama on self-concept, social skills and problem behavior. *Journal of Educational Research*, 96, 131-139.
- Genç, H. N. (2004). Drama dersinin üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeyine etkisi. In N. Aslan (Ed.), *Türkiye 6. Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Semineri* (s. 63-72). Ankara: Fersa Matbaacılık.
- Gizir, Z., & Baran, G. (2003). Anaokuluna devam eden dört-beş yaş çocuklarında sosyal davranışların gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(25), 118-133.
- Gökçearslan Çifci, E., & Altınova, H. H. (2017). Sosyal hizmet eğitiminde drama yöntemiyle iletişim becerisi geliştirme: Ders uygulaması örneği. *İlköğretim Online*, 16(4), 1384-1394. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.342961>
- Güler, M., & Kandemir, Ş. (2015). Öğretmenlerin drama yöntemine yönelik görüşleri ve öz yeterlik düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(1), 111-130.
- Güneysu, S., & Tekmen, B. (2009). Dramanın duygusal zekâ gelişimine etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 4(7), 35-48.
- Gürel, E., & Özşenler, S. D. (2021). Türkiye’de kişisel gelişim yazını: *Meta-tematik bir analiz*. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(78), 1096-1116.
- Güven, İ. (2009). Yaratıcı drama yoluyla öğretim stratejilerinin geliştirilmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 4(7).
- Hamarta, E., Arslan, C., Saygın, Y., & Özyeşil, Z. (2009). Benlik saygısı ve akılcı olmayan inançlar bakımından üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma yaklaşımlarının analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 25-42.
- Hamurcu, H. (2008). The effects of creative drama on self-efficacy beliefs of class teacher candidates in science education. In *ICES'08. Eastern Mediterranean University, Famagusta, North Cyprus. Proceedings of International Conference on Educational Science, Volume*, 965-975.
- Hogan, K., & Speakman, J. (2012). *Gizli ikna taktikleri, her koşulda ‘‘Hayır’’ yanıtını anında ‘‘Evet’’ e çevirmenin gücü*. (T. Gezer, Çev.). İstanbul: Yakamoz Kitap.

- İlgaz, E. (2014). Eğitici drama oyunlarından sonra yapılan değerlendirme çalışmalarının 60-72 aylık çocukların duyu kavramlarını kazanmaları üzerinde etkisi. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Kaf-Hasırcı, Ö., Bulut, M. S., & İflazoğlu-Saban, A. (2008). Öğretmen adaylarının yaratıcı dramın bireysel ve akademik kazanımlarına ilişkin görüşleri. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 3(6), 63-83.
- Kara, Y., & Çam, F. (2007). Yaratıcı drama yönteminin bazı sosyal becerilerin kazandırılmasına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 32.
- Karabulutlu, E. Y., Yılmaz, S., & Yurttaş, A. (2011). Öğrencilerin duygusal zekâ düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 75-79.
- Karateke, E. (2006). Yaratıcı dramının ilköğretim 1. kademedeki 6. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerilerine olan etkisi. (Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kereks, J., & King, P. K. (2010). The king's carpet: Drama play in teacher education. *International Journal of Instruction*, 3(1), 39-60.
- Kılıç, B. (2012). İlköğretim okullarında uygulanan mesleki çalışmalarda yaratıcı drama uygulamasının öğretmenlerin iletişim becerilerine etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 7(14).
- Kıncal, R. (Ed.). (2016). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Koç, S., & Gün, N. (2007). *Özsaygı: Öncelikler listende kaçınıcı sıradasın? (3. Baskı)*. İstanbul: Kural Yayıncılık.
- Köksal-Akyol, A. (2012). Okul öncesi eğitimde drama ve öğretmenin rolü. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 105-115.
- Küçükkaragöz, H., & Selçioğlu Demirsöz, E. (2007). Öğretmen adaylarında duygusal zekâ ve yaratıcı drama. Sunulan sözlü bildiri, Ege Üniversitesi Uluslararası Duyuşsal Zeka Sempozyumu, İzmir, 7-9 Mayıs 2007.
- Lavasani, M. G., Afzali, L., & Afzali, F. (2011). *Cooperative learning and social skills*. *Cypriot Journal of Educational Science*, 4, 186-193.
- Lee, B., Cawthon, S., & Dawson, K. (2013). Elementary and secondary teacher self-efficacy for teaching and pedagogical conceptual change in a drama-based professional development program. *Teaching and Teacher Education*, 30, 84-98.
- Lin, Y. (2010). Taiwanese university students' perceptions of university life. *Counselling Psychology Quarterly*, 23(2), 189-202.
- Mantione, R., & Smead, S. (2003). Weaving through words: Using the arts to teach reading comprehension strategies. International Reading Association: Delaware, USA.
- McCaslin, N. (2006). Creative drama in the classroom and beyond. Retrieved from <http://catalogue.pearsoned.co.uk/samplechapter/0205451160>
- McNaughton, M. J. (2004). Educational drama in the teaching of education for sustainability. *Environmental Education Research*, 10(2), 139-155.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2017). Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri. Retrieved from <http://oygm.meb.gov.tr/www/ogretmenlik-meslegi-genel-yeterlikleri/icerik/>
- MEGEP. (2010). Yaratıcı drama. Ankara.
- Morris, R. V. (2001). Drama and authentic assessment in a social studies classroom. *Social Studies*, 92(1), 41-45.
- Namdar, A., & Çamadan, F. (2016). Yaratıcı drama uygulamalarının öğretmen adaylarının sosyal becerilerine etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. GEFAD / GUJGEF*, 36(3), 557-575.
- Özdemir, L. (2003). Yaratıcı drama dersinin duygusal zekâ gelişimine etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Öztürk, A. (2006). Öğretmen yetiştirmede yaratıcı drama yöntemiyle işlenecek tiyatro dersinin öğretmen adaylarındaki sözel iletişim becerilerine etkileri. In H. Ö. Adıgüzel (Ed.), *Yaratıcı drama yazıları 1985-1998* (2. baskı, ss. xx-yy). Ankara: Naturel Yayıncılık.

- Özyürek, A., & Ceylan, Ş. (2014). Okul öncesi çocuklarda sosyal becerilerin desteklenmesi konusunda öğretmen ve veli görüşlerinin belirlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, ss. 99-114.
- Özyürek, A., & Meydan, A. (2021). Çevre eğitimi dersinde drama uygulamalarının empati becerisini geliştirmesine etkisinin öğretmen adayları tarafından değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Parmaksız, İ., & Avşaroğlu, S. (2012). Öğretmen adaylarının benlik saygısı düzeylerine göre iyimserlik ve stresle başa çıkma stillerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 11(2), 543-555.
- Paylan, N. (2013). İlkokulda yapılan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin özgüven gelişimine etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Pehlivan, Z., & Aldemir, G. (2001). Beden eğitimi öğretmeni yetiştirmede 'drama' tekniğinin kullanılması. Ulusal Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Sempozyumu, 21-23 Aralık 2001. Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Bildiri Kitabı, 308-314.
- Pomerantz, A. M. (2003). Who plays client? Collaborating with theatre departments to enhance clinical psychology role-play training exercises. *Journal of Clinical Psychology*, 59, 363-368.
- Poston-Anderson, B. (2008). *Drama: Learning connections in primary schools*. Australia: Oxford University Press.
- Rances, J. N. (2005). Student perceptions of improving comprehension through drama as compared to poetry and fiction in college English freshman composition courses. (Çevrim içi). Retrieved from <http://www.oecd.org/dataoecd/39/47/34990905.pdf>
- Saçlı, F. (2013). Yaratıcı drama eğitiminin aday beden eğitimi öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ve eğilimleri üzerine etkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- San, İ. (2006). Yaratıcı dramanın eğitsel boyutları. In H. Ö. Adıgüzel (Ed.), *Yaratıcı drama 1985-1998 yazılar* (2. baskı, ss. 113-120). Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Sedef, A. (2012). Yaratıcı drama etkinliklerinin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin bilimsel süreç becerileri, bilimsel yaratıcılıkları ve öz düzenlemelerine etkisi. (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Şimsek, H. (2014). Eğitim sisteminde öğretmenin rolü ve öğretmenlik mesleği. In H. B. Memduhoğlu & K. Yılmaz (Edt.), *Eğitim bilimine giriş* (5. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tanrıseven, İ., & Aykaç, M. (2013). Üniversite öğrencilerinin yaratıcı dramının kişisel ve mesleki yaşantılarına katkısına ilişkin görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 329-348.
- Tanrıverdi, B., & Apak, Ö. (2013). Öğretmen yeterlikleri açısından eğitim fakültesi programlarının değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46(2), 297-318.
- Tschannen-Moran, M., & Woolfolk Hoy, A. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education*, 17(7), 783-805.
- Tuğrul, B. (2003). Drama ve öğrenme-öğretme. In A. Öztürk (Ed.), *Çocukta yaratıcılık ve drama içinde* (ss. 121-128). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Turner, H., Mayall, B., Dickinson, R., Clark, A., Hood, S., Samuels, J., & Wiggings, M. (2004). An evaluation of the National Theatre's drama work in primary schools. *Social Science Research Unit Institute of Education University of London*.
- Uşaklı, H. (2011). *Drama ve iletişim becerileri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Üstündağ, T. (2007). İletişim sürecinde yaratıcı drama. In N. Aslan (Ed.), *Dramaya çok yönlü bakış içinde* (ss. 29-35). Ankara: Oluşum Yayınları.
- Wardrope, W. J. (2002). Department chairs' perceptions of importance of business communications skills. *Business Communication Quarterly*, 65(4), 60-72.
- Wright, P. (2006). Drama education and development of self: Myth or reality? *Social Psychology of Education*, 9, 43-65.
- Yavuzer, H. (2002). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yaya-Kocayörük, A. (2000). İlköğretim öğrencilerinin sosyal becerilerini geliştirmede dramının etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, S., & Ceylan, T. (2020). Sosyal bilgiler derslerinde drama yöntemiyle öğretimin sosyal beceri, empatik beceri ve akademik başarıya etkisi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(30), 385-412.